

idea a teorie sociální vědy

SAN103

eva šlesingerová

osnova

- teorie a její role
- co je to věda?
- co je to sociální věda?
- sociální antropologie jako věda?
- paradigmatata

role teorie analýzy

- jak o věcech přemýšlet?
- teorie jako soubor konceptů, pojmů pomáhajících nám uchopit konkrétní problém, fenomén v obecné rovině
- analytické a imaginativní uchopení i zdánlivě banálních záležitostí (jídlo/pití, těla, organizace času a prostoru)

role teorie

analýzy

- vysvětlení x porozumění každodenním fenoménům, nepřítomným, minulým.
 - musí být člověk katolíkem, aby porozuměl katolictví?
- koncepty jako analytické nástroje
- emické x etické kategorie

co je to teorie?

vědecká konstrukce?

- pojmy: teorie, metoda, metodologie, fakta, objektivita, výzkum, analýza, interpretace
- etymologie slova teorie:
 - *theória*: kontemplace, Aristoteles: úvahy o vesmíru *theóros*: divák, ten, kdo vede duchovní život, božské poslání (theos-bůh)
 - *praxis*: jednání v každodenním životě
 - THEÓRIA: hledání smyslu v *každodenním životě* a v *polis*, kontemplace a reflexe umožňuje orientační body pro každodenní život.

„Naše diagnózy
prozrazují povšechnost
lékařské vědy, o nás
neříkají nic. S hrůzou
si uvědomují, že nic,
co je lidské, nelze
přesně popsat“.

György Konrád: *Spoluvinník*

co je to věda?

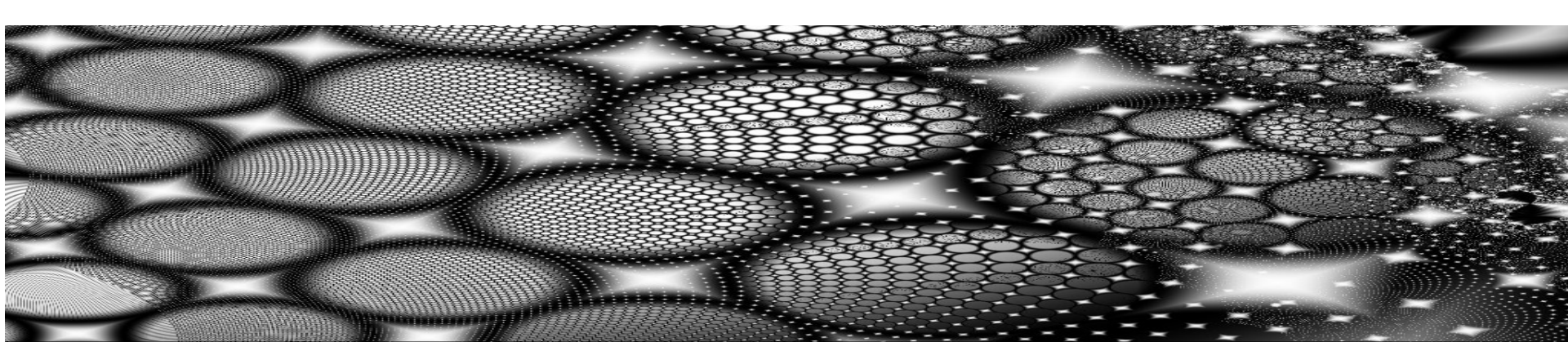
- Věda versus jiné formy vědění:
 - *zdravý rozum, tradice, náboženství, magie, politika, ideologie, umění, pohádky, mytologie ...*
- věda vs. humanities, vs. filozofie?
- čím je vědění vědy specifické?
 - postoj k „pravdě“, metodě, předmětu zkoumání, „realitě“
 - role modernity, odkouzlování vědění, racionální popis světa (antická filozofie, osvícenství, Max Weber)

co je to věda?

Thomas KUHN - *Struktura vědeckých revolucí*

- Paradigma: vzorec, konzistentní struktura
- každé paradigma je interpretací světa spíše než objektivním vysvětlením
 - teorie relativity, evolucionismus, kvantová mechanika
 - multi-paradigmatičnost sociálních i přírodních věd
 - normální věda
- *Parádeigma* - vzor, příklad, model

přemýšlení o vědě_ reflexe

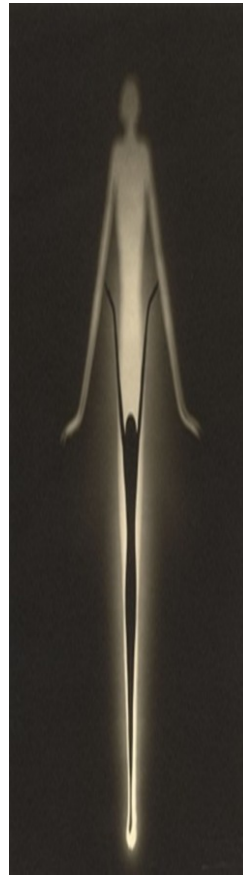
- *Rozpor mezi protikladnou povahou světa a snahou o neprotikladnou povahu jeho poznávání*
- Mýtus (Lévi Strauss)
- Lyotard (věda jako jedno z „velkých moderních vyprávění“)
- Ideologie (kritická teorie, Althusser, Feyerabend) - A. jako věda o „Druhém“, fyzická antropologie, národní povahy, apod.
 - Feministická teorie - věda jako genderovaná epistemologická struktura: věda jako „svět mužů“ (Sandra Harding)
 - Kritická teorie - manipulace s přírodou, instrumentalita Rozumu, apod. (fašismus, IB FARBEN)

nomotetický a idiografický model

Idiografický a nomotetický model vědy
Windelband, - novokantovská škola 1894,
vědy se nedělí dle předmětu ale dle metody

nomotetický model

- vědy o zákonitostech
- odhalování obecných zákonitostí (přírodní vědy)
- usiluje o vysvětlení celé skupiny situací a případů

idiografický model

- vědy o událostech
- popisující zvláštní a jednotlivé (historie)
- jedinečné, odlišné, unikátní osobité, specifické vysvětlení určitého případu

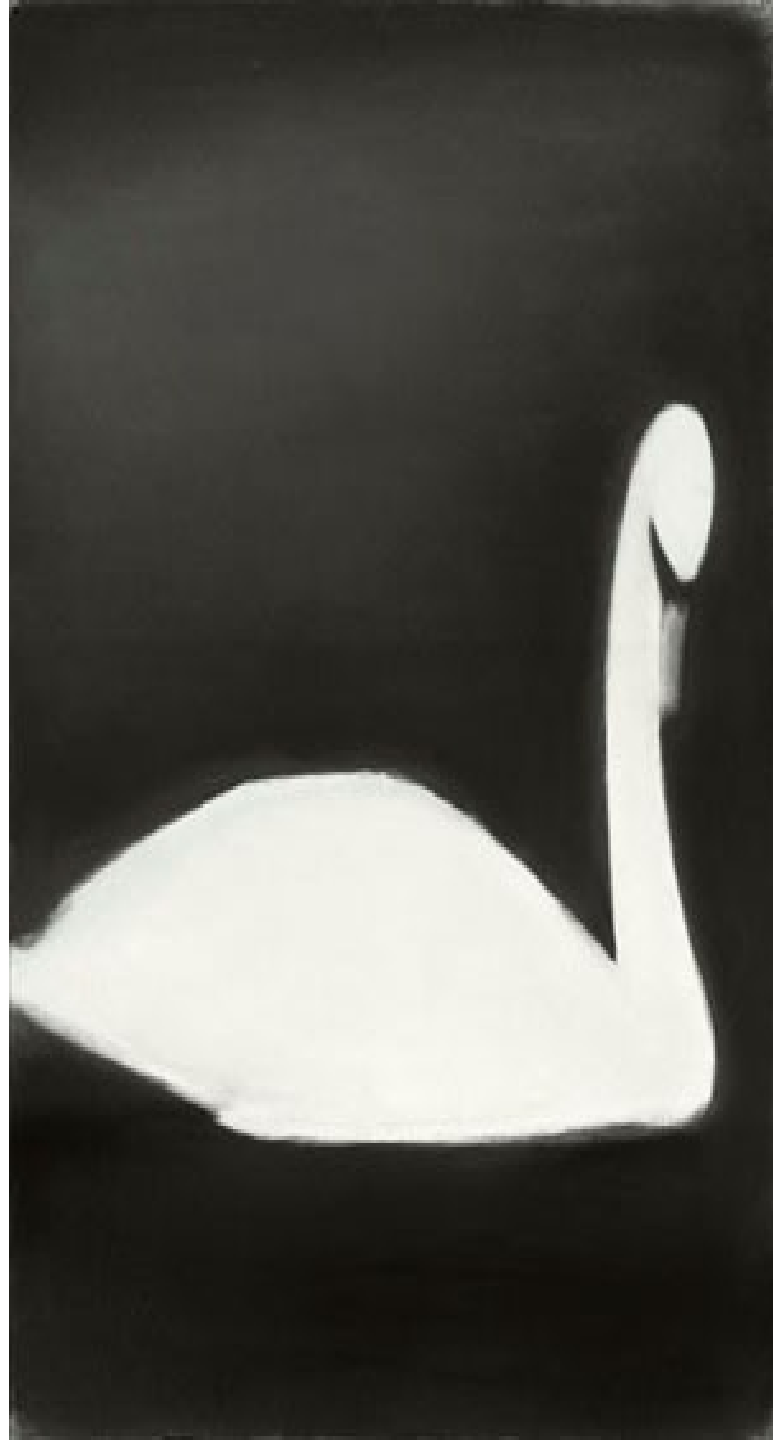
přírodní vs. sociální vědy

přírodní věda

- PŘÍRODNÍ VĚDY: svět objektů (měřitelných, kvantifikovaných), ale např. teorie chaosu, kvantová mechanika - změna pozorovaného průběhem pozorování
- metoda *falzifikace*: věda formuluje hypotézy, které je možno vyvrátit
 - Karl Popper: kritický realismus, induktivní metoda/verifikace nefunguje, nakonec vede do slepé uličky

příklad: labutě

příklad: labutě

věda jako leštění zrcadel

- neexistuje nic jako nadčasové univerzální kategorie poznání
- Richard Rorty: není třeba určovat tvar „zrcadla“ mysli odrážejícího vnější svět - kritika Kanta
- důležitá je „praxe vědy“

<http://www.youtube.com/watch?v=AGZiLMGdCE0>

„představa, že skutečnost má nějakou „podstatu“, se kterou se musíme snažit korespondovat, je jenom další variantou představy, že bohové mohou být usmířeni předříkáváním správných slov.“ Změny kontextů „normálních“ v „nenormální“, „přijatelných“ v „nepřijatelné“, se utváří pomocí konstituce nových map terénu, kde chybí znaky a významy, které se předtím zdály dominující

Richard Rorty 2000

sociální vědy

- antropolog nemusí být katolíkem, aby porozuměl tomu, jaké to je být katolíkem (účastnická epistemologie)
- Fay. B. (2002) : *Poznání nespočívá ve zkušenosti jako takové, ale v pochopení smyslu této zkušenosti.*
- poznání proto není psychickou identifikací, ale interpretativním porozuměním

- dvě kultury
- třetí kultura

biosocialita

- “in the future, the new genetics will cease to be a biological metaphor for modern society and will become instead a circulation network of identity terms and restriction loci, around which and through which a truly new type of autoproduction will emerge, which I call ‘biosociality’. If sociobiology is constructed on the basis of a metaphor of nature, than biosociality nature will be modelled on culture understood as practice. Nature will be known and remade through technique and will finally become artificial, just as culture becomes natural. Were such a project to be brought to fruition, it would stand as the basis for overcoming the nature/culture split (Rabinow 1996: 99)

- interpretativismus a interakcionismus
 - Goffman, Garfinkel, Geertz
- psychoanalytická sociální teorie
 - Lacan, Kristeva, Althusser, Žižek
- strukturalismus a poststrukturalismus
 - Lévi-Strauss, Foucault, Derrida, Rabinow
- struktura a jednání
 - Bourdieu, Sahlins
- symbolická antropologie
 - Geertz, Douglas, Schneider, Leach, Turner
- reflexe modernity
 - postkolonialismus, neo/marxismus, feministická teorie, modernita a postmodernita
 - Said, Asad, Benjamin, Adorno, Harding, Haraway
- STS, science and and technology science
 - Latour, Woolgar, Mol, Pálsson, Rabinow, Franklin, Callon

interpretativní sociální věda

„Člověk je bytostí,
která je zachycena do
sítě významů, kterou
si sama vytvořila. Tuto
sít' můžeme považovat za
kulturu. Její zkoumání proto
není experimentální vědou,
která hledá zákony, nýbrž
vědou interpretující, která
hledá významy“.

Clifford Geertz

interpretativní sociální věda

- Znáť jiné - a vlastně i znáť sebe - znamená být schopn vidět v jejich zkušenosti smysl
- Další četba a pokračování tohoto tématu:
 - C. Geertz
 - Tik oka, tanec, hlasování, vegetariánství, tetování, sexualita/reprodukce
 - Emické x Etické hledisko

Borgesova „čínská encyklopedie“

Příklad jisté
čínské
encyklopedie: „ta
dělí zvířata na:

- patřící císaři
- nabalzamovaná
- zdomácnělá
- prasátka
- sirény
- bájná
- toulavé psy
- zvířata zahrnuté do této kategorie
- co jsou jako bláznivá
- nespočítatelná
- nakreslená tenoučkým štětcem z velbloudí srsti
- a podobně
- ta, co právě rozbila džbán
- ta, co z dálky připomínají mouchy

strukturalismus

- první poválečná teorie (antropologie Lévi-Strauss)
- inspirace strukturní lingvistikou
- struktura x jednání/mysl aktéra
- De Saussure, Jakobson, Pražský lingvistický kroužek

ferdinand de saussure

- počátek 20 stol.
- strukturální lingvistika
 - *Kurz obecné lingvistiky*
- označující a označované
- Znak (binarita) – věda o znacích (sémantika) – lingvistické i nelingvistické způsoby utváření významu
- synchronní a diachronní

ferdinand de saussure

- jazyk/slova nejsou zrcadlem skutečnosti
- znaky vytvářejí význam pouze prostřednictvím svého vztahu k jiným znakům
- znak je **arbitrární** - ustanovený na základě konvence

ferdinand de saussure

- slovo PES + zvuk +
idea psovitosti - ZNAK
- znaky jsou arbitrární
- rozdíl vytváří význam
- Langue (systém) a
Parole (řeč)

„toto není dýmka“

Ceci n'est pas une pipe.

l'Acacia

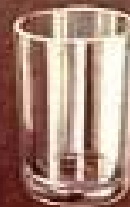
la Lune

la Neige

le Plafond

l'Orage

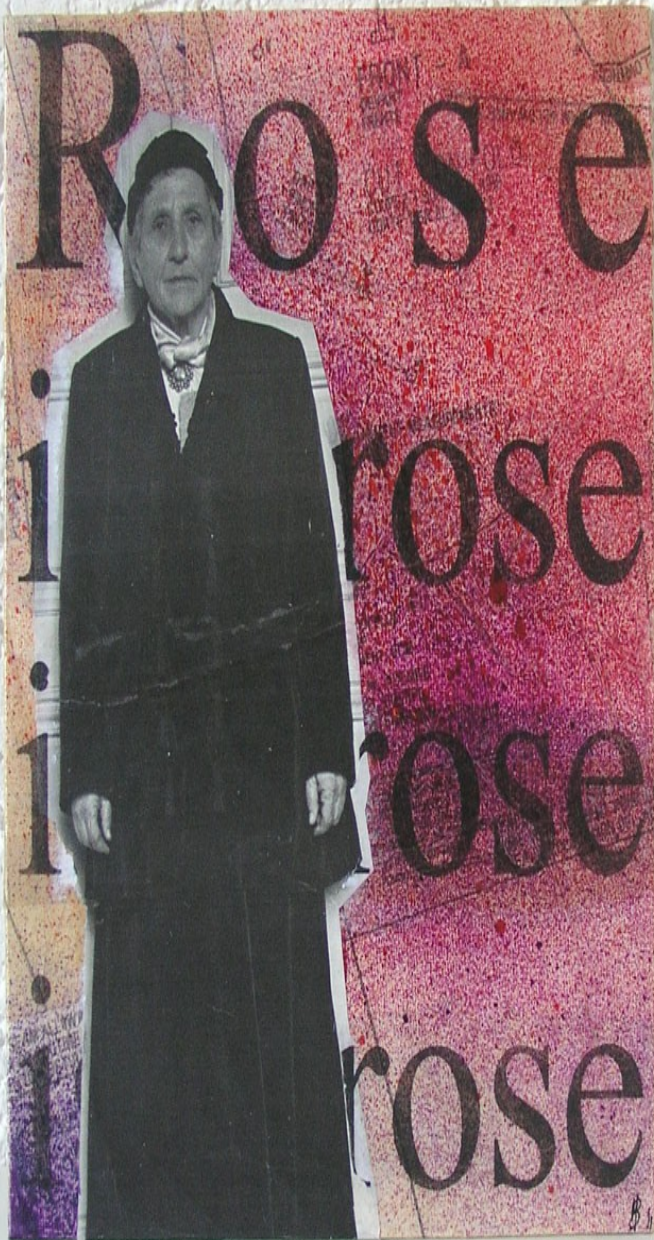

le Désert

růže je růže je růže

„a rose is a rose
is a rose“

- Gertrude Stein 1913

- Nevíte si rady třeba s otázkou *Co je to Bůh?* Zkuste namísto ní otázku *Jaký je význam slova 'Bůh'?*

„Nedokážete vyjádřit, co je to bolest? Ptejte se po tom, jaký je význam slova 'bolest', jak lidé tohoto slova užívají, a možná se spolu s Ludwigem Wittgenstein (1953) doberete poznání, že způsob užívání tohoto slova je tak spletitý, že vidět ho prostě jako označující něco jasně artikulovatelného je beznadějně naivní.“

Peregrin (analytická filozofie jazyka)

"o čem nelze mluvit, o tom je třeba mlčet."

Wittgenstein (1922, 7)

"Nic slouží stejně tak dobře jako něco, o kterém nelze nic říci".

Wittgenstein, 1953, 304

- jazyková hra
- diskurz
- paradigma
- Sapir-Whorfova hypotéza

lévi-strauss

- diferenciační struktury
- diferenciační aspekty jazyka a kultury
- binární opozice
 - pečené x vařené
 - sladké x kyselé
 - ovoce svěží x ovoce kvašené

strukturní analýza mýtu

konotace kořene *pose* v tewštině

kojot, mlha, skalp, atd.

kojot - mrchožrout zaujímá místo uprostřed mezi býložravci a masožravci jako mlha mezi nebem a zemí, jako skalp mezi válkou a zemědělstvím (skalp je jakousi válečnou žní), jako sněť obilná mezi rostlinami planými a kulturními, jako oděv mezi „přírodou“ a „kulturou“ jako odpadky mezi obývanou vesnicí a bušem ...“

podobnost mýtu o *Popelce* a *Ash-boy*

postava *trickster* ... zprostředkovatel

"Přírodu rozporcováváme způsobem daným naším mateřským jazykem. Kategorie a typy, které ze světa jevů získáváme, tam nenacházíme proto, že by každého pozorovatele bily do očí; naopak, svět se ukazuje v kaleidoskopickém proudu dojmů, který musí být uspořádán naší myslí, a to do velké míry znamená jazykovým systémem v naší myslí. To, jak přírodu rozčleňujeme, jak ji organizujeme do pojmů a čemu připisujeme význam, je z velké části dáno tím, že jsme přijali dohodu ji takto organizovat - dohodu, která zahrnuje naše řečové společenství a která je kodifikována ve strukturách našeho jazyka."

Whorf 1956:213

interpretativní sociální věda hermeneutika

- Hans-Georg Gadamer: německý filosof
- interpretace je dialogem, který vede interpret ze svého dějinného a životního horizontu, svým jazykem
- do toho, co interpretuje tak vnáší své „předporozumění“ situaci

Jak uvést do souladu tři základní tvrzení:

1. „společnost existuje pouze tehdy, pokud si její existenci uvědomují jedinci“

Max Weber

2. „individuální vědomí je sociálně konstruované“

Émile Durkheim

3. „společnost se vyvíjí v prostředí nadvlády, falešného vědomí a má historickou dimenzi“

Karel Marx

otázky:

- Co mají společného sociální a přírodní vědy?
- Může existovat sociálně vědný výzkum, který neusiluje o objektivitu?
- Je věda politická? A jakým způsobem?

